

Muistoja 1950-luvulta

1950-luku oli Suomessa rakentamisen ja taloudellisen nousun vuosikymmen. Suomi maksoi Neuvostoliitolle raskaat sotakorvaukset tavaranä, mikä samalla edisti maamme metalli- ja puuteollisuuden kehittymistä huimin askelin. Samoin jälleenrakennus ja siirtolaisten asuttaminen edesauttoivat rakennustarvikkeiden menekkiä ja työllisyyttä. Nykyajan mittapuun mukaan Suomi oli kehitysmaa 50-luvulla. Sodan aiheuttama pula-aika jatkui 50-luvun alkupuolelle ja esimerkiksi kahvi oli vielä kortilla vuoteen 1954 asti.

Tilat kävivät ahtaiksi niin kotona kuin kouluissakin, sillä ns. suuret ikäluokat olivat vuosikymmen alussa leikki-ikäisiä, sittemmin kouluikäisiä. Ahtaasti asuttiin maalla ja kaupungeissa. Kansakouluja perustettiin pieniinkin kyliin ja silti koulua käytiin jopa kolmessa vuorossa.

Armi Kuusela kruunattiin maailman kauneimmaksi ja Helsingissä järjestettiin olympialaiset vuonna 1952. Coca cola ja tummat pojat nähtiin ensimmäisen kerran Helsingissä. Paul Anka piipahti Linnanmäellä ja toista ääripäätä edusti rillumarei-kulttuuri niin musiikissa kuin elokuvissakin. Sen tunnetuimpia edustajia olivat Reino "Repe" Helismaa, Esa Pakarinen ja Toivo Kärki. Tanssilavoilla soi tango Olavi Virran ja Annikki Tähden tulkitsemana.

Ensimmäinen muistikuvani ei liity mihinkään edellä mainittuihin tapahtumiin.

Seison harmaan aitan edessä ja ympärilläni on musta-asuisia ihmisiä. Tunnelma on harras, mutta kukaan ei itke. Ihmiset käyvät vuoronperään katsomassa mummoa, joka makaa kalpeana ja liikkumattomana mustassa arkussa. Minäkin katson häntä, mutta en koe tilannetta mitenkään pelottavana. Sitten menen sisälle tupaan ja saan pullaa. On vuosi 1952 ja olen 3-vuotias. Tilanne lienee ollut jossain mielessä merkittävä tai erikoinen, koska muistan sen ikävuosieni vähäisyydestä huolimatta. Kyseessä oli elinikäisen ystäväni Kaisan mummon hautajaiset. Muita muistikuvia minulla ei kyseisestä juhlasta ole enkä tiedä, kävinkö vanhempieni kanssa hautausmaalla muun hautajaisväen mukana.

Siihen aikaan lähes kaikki ihmiset kuolivat kotona ja vainajia säilytettiin jossain kylmässä rakennuksessa, kuten lämmittämättömässä saunassa, liiterissä tai riihessä, ja vietiin sitten suoraan kotoa hautajaispäivänä siunattavaksi ja haudattavaksi. Saattoväkeä kyydittiin joko hevosilla tai kuorma-auton lavalla, johon oli laitettu lautoja penkeiksi. Onneksi autojen nopeudet eivät tuolloin päästä huimanneet.

Kotisyntyisiä ja muita sattumuksia

Olen syntynyt vähän ennen 50-luvun alkua, 12 p:nä lokakuuta 1949. Kuulun siis suuriin ikäluokkiin. Vanhempani olivat ostaneet Mattila-nimisen tilan Lapinlahden Kiukonmäestä naimattomalta naiselta, Karoliina (Liinu) Viinikalta kolme vuotta aiemmin. Hän ei ollut pystynyt hoitamaan tilaa hyvin yksinään, joten se oli rappiolla niin viljelysten kuin rakennustenkin suhteen. Liinu oli vaatinut elinikäisen asumisoikeuden tilalla sekä ilmaiset puut, perunat ja maidon samaksi ajaksi. Sitä sanottiin syytingiksi, ja tilan kauppahinta oli kyseisellä järjestelyllä halvempi jatkossa koituvien rasitteiden vuoksi.

Syntymäni aikoihin meille rakennettiin uutta tupaa, mutta rakennuksella avustaneet miehet eivät olleet paikalla illalla syntymäni hetkellä. Vanhin siskoni Arja oli syntynyt sairaalassa kesäkuussa 1946, mutta kun tuli aikani syntyä pimeään syysiltaan, paikalla olivat vain isäni, äitini ja Arja. Kylällämme oli "lapsenpäästäjä" Mari Pihakumpu, mutta ongelmana oli, kuka hänet hakee paikalle. Oikopolkua myöten heille oli noin 0,5

kilometriä, mutta polku oli liukas ja kapea ja siihen vuorokauden aikaan pilkkopimeä. Isäni ei voinut lähteä, sillä merkit olivat sellaiset, että voin syntyä hetkellä millä hyvänsä. Vanhempani olivat lähettäneet vähän yli 3-vuotiaan siskoni lappu kaulassa naapuriin, ja lapussa Maria pyydettiin tulemaan kiireesti avustamaan synnytyksessä. Kun hän ehti paikalle, olin jo syntynyt isäni toimiessa kättilönä. Silloin oli ollut todella pimeää ja huonot valot, joten isäni oli ollut vähällä leikata vahingossa jalkani, kun hän yritti leikata napanuoran. Se, miten siskoni oli osannut ja uskaltanut mennä naapuriin pimeässä polkua pitkin, on arvoitus ja uroteko, johon nykyajan lapset tuskin yltäisivät.

Minulle syntyi pikkuveli Kari helmikuussa 1951 ja hänen kanssaan olimme kuin kaksoset teini-ikään asti pienestä ikäerostamme johtuen. Pikkusiskoni Anneli syntyi vuonna 1955 ja Seija 1958. Heidän kummankin syntymästä minulla on samanlainen muistikuva. Äitini makasi uunin vieressä olevassa sängyssä ja sanoi olevansa kipeä. Hän käski meidän mennä naapuriin, jossa lapsenpäästäjä oli ja jäädä sinne yöksi. Luonteeltani pikkuvanhana olin kyllä ymmärtänyt äidin olevan raskaana, mutta äidin sen hetkiseen kipeyteen en osannut Annelin kohdalla raskautta yhdistää. Kuuntelin siis aikuisten puheita tarkalla korvalla ja olin kuullut Pankakosken mummoksi sanotun, isäni äidin ja oman äitini keskustelun, jonka aikana mummo paapatti siitä, pitääkö näin köyhiin oloihin vielä lisää lapsia tehdä. Minulle jäi keskustelusta sellainen kuva, että perheellisäys oli yksinomaan äidin syytä. Äidin vastaus oli: ”Minkä näistä lapsista antaisitte pois?” Siihen mummolla ei ollut vastausta. Mummo oli varmaan mielestään tullut auttamaan, mutta taisi olla enemmän vahingoksi aiheuttamansa mielipahan vuoksi. Sivumennen sanoen, isäni ja äitini teitittelivät omia vanhempiaan ja me lapset Liinu-tätiä ja omia isovanhempiamme. Raskaus oli äidille muutenkin vaikea, sillä hän voi pahoin maidon hajustakin ja sitä ei lypsäessä ja pääosin maitopohjaisia ruokia laittaessa voinut välttää. Itse synnytyksestä äitini oli Annelille kertonut, että hän oli yksin Annelin syntyessä. Sen muistan, että Mari lähti äidin avuksi, mutta joutuiko hän liian myöhään silläkin kertaa. Kari ei tykännyt ollenkaan Annelin syntymästä, vaan meni sängyn alle itkemään. Kai hän tajusi, että menetti kuopuksen asemansa. Seijan syntymän aikaan, 17.5. oli vielä lunta ojissa, kun aikaa kuluttaaksemme menimme ojiin rypemään naapurintytön, Raakelin kanssa. Kesä tuli siihen aikaan nykyistä myöhemmin.

Ennen Annelin ristiäisiä hänen kumminsa Ilmi-täti tuli meille leipomaan ja muistan, että leivinuuniin laitettiin kuusi sokerikakkua. Täti oli tuonut kakkuvuokia mukanaan. Meillä niitä oli vain yksi. Kastetoimitus tapahtui Pitkänmäen puolella Leppäahossa, ja siellä kastettiin kerralla neljä lasta. Tilaisuudesta on mieleeni jäänyt maallikkosaarnaaja, joka istui pöydän päässä pää vinossa, silmät kiinni ja hän puhui paatoksella Jumalan sanaa. Se vähän huvitti minua, mutta en nauranut, sillä silloin elettiin kurissa ja nuhteessa aikuisten seurassa ja varsinkin kylässä. Vanhempia ihmisiä kunnioitettiin. Maallikkosaarnaajia oli monellakin kylällä, sillä kulkeminen oli hankalaa, eivätkä papit ehtineet joka paikkaan. Siitä johtui myös joukkokaste, papin ei tarvinnut matkustaa moneen kertaan syrjäkylille. Kastettavia lapsia myös syntyi paljon, vaikka vuonna 1955 kyseessä eivät enää olleet suuret ikäluokat.

Ylipäänsä on ihme, ettei lapsuuteni ajan suurperheissä tapahtunut enempää jopa kuolemaan johtavia onnettomuuksia, sillä me lapset saimme olla kuin Ellun kanat ilman aikuisten vahtimista vaarallisissakin paikoissa. Äitini kertoi kaksi tapausta, jotka molemmat liittyvät veteen. Arja oli ollut reilut yksi vuotta äidin ollessa hänen kanssaan pyykillä kannettomalla saunakaivolla. Arja oli äidin puuhaillessa pudonnut kaivoon. Äiti oli saanut Arjan vaatteista otteen vasta kun hän oli noussut toisen kerran pintaan. Itse olin myös ollut vaaratilanteessa saman kaivon läheisyydessä ojassa, jonka penkalla olimme leikkineet Arjan kanssa keväthyyhmän aikaan. Olin ollut silloin puolitoistavuotias ja olin pudonnut ojaan päälleni. Onneksi Arja oli ollut niin fiksu, ettei ollut lähtenyt juoksemaan kotiin apua hakemaan, vaan oli kiskaissut minut jaloista kuiville.

Monissa kodeissa peloteltiin lapsia vahtimisen sijasta esimerkiksi sanomalla, että kaivossa on musta ukko, joka vetäisee lapsen syvyyyksiin tai että mustalaiset ryöstävät lapsia, niin että tielle ei kannata mennä. Yksi tädeistäni sai Arjan, Karin ja minut uskomaan, että Kiukonmäen ja Pitkänmäen välillä on susia metsässä. Juoksimme kovaa samaisen Leppäahon tiehaaran paikkeilla, sillä siinä kohtaa oli synkkä metsä. Omat vanhempani eivät kasvattaneet pelottelemalla. Isommat lapset joutuivat tietenkin vahtimaan pienempiään eikä se ollut aina mieluista, kun olisi ollut hauskenpaakin tekemistä.